

Beeldkwaliteitsvisie

Recreatieterrein De Wilgenborgh

November 2021

In opdracht van:

Provincie Utrecht

Titel : 107-20 BWZ 001 Beeldkwaliteitsvisie recreatieterrein de Wilgenborgh

Datum uitgave : 29 november 2021

Status : Concept

Aantal pagina's exclusief bijlage: : 18

Opdrachtgever : Provincie Utrecht

Samenstelling : Ing. Robin Buitendijk

Akkoord voor uitgave: : Ing. Harry Zwart (Projectleider)

© BWZ Ingenieurs bv

Niets uit deze rapportage mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt worden d.m.v. druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van BWZ Ingenieurs bv, noch mag het zonder een dergelijke

Lekdijk 15 4 4121 KG Everdingen
T: 0347 - 745 800

info@bwz-ingenieurs.nl
www.bwz-ingenieurs.nl

INHOUDSOPGAVE

Inleiding	3
1. Project- en onderzoeksgebied	4
2. Uitgangspunten	5
3. Ontwerpdetails groenstructuren	7
4. Beplantingsplan	9
5. Beeldkwaliteit	13
6. Conclusie en aanbevelingen	16
Bronnen	17

INLEIDING

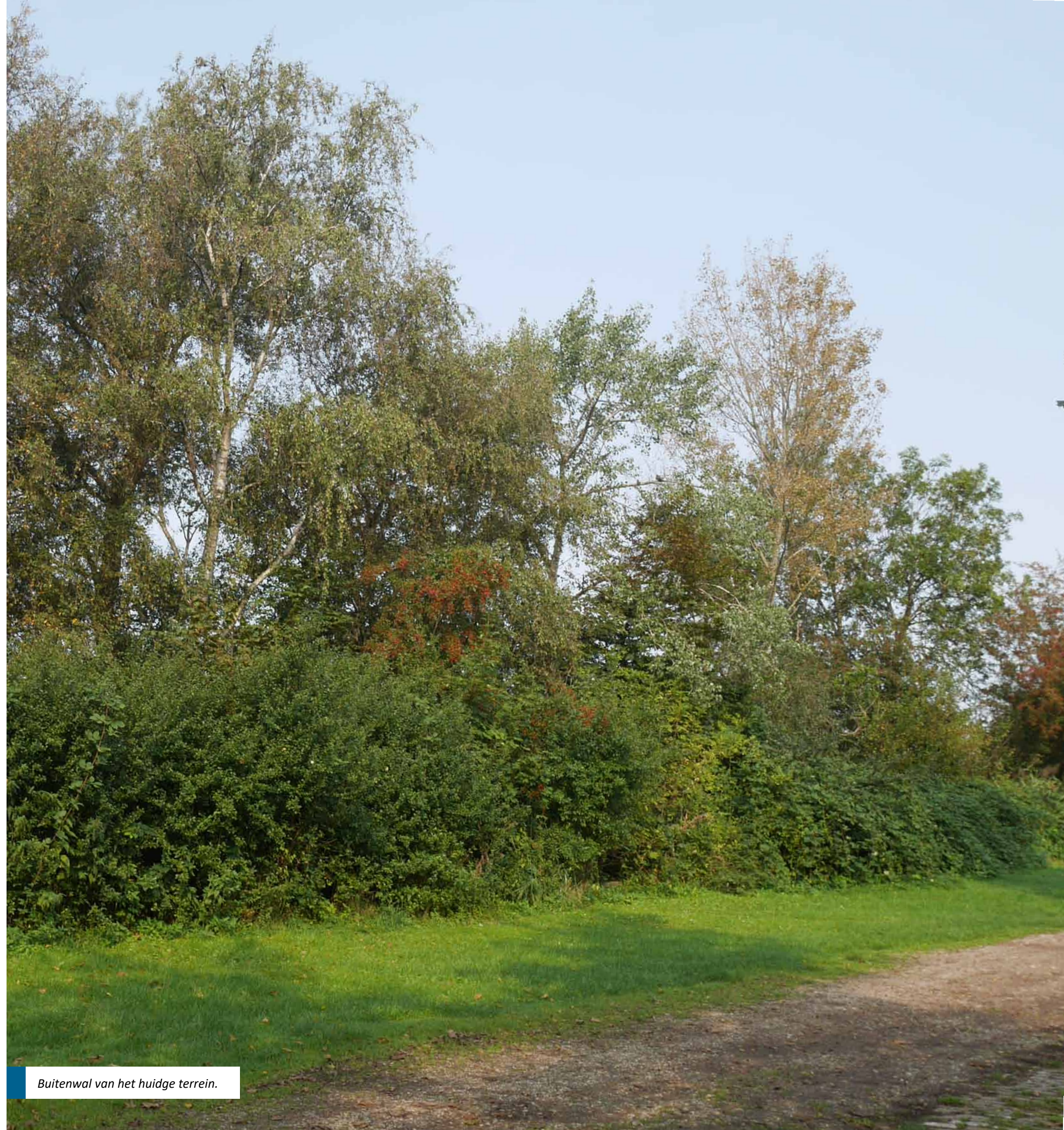
Voor u ligt de rapportage beeldkwaliteitsvisie voor recreatieterrein de Wilgenborgh. Op basis van veldbezoeken, bureauonderzoek en gesprekken met commissielid Freek Riem van de Wilgenborgh is dit document tot stand gekomen.

Binnen het provinciale plan *Versoberde Veenribbenvariant* zijn tussen de provincie Utrecht en het bestuur van de Wilgenborgh de eerste aanzetten gedaan naar een overeenstemming over het 'omklappen' van het recreatieterrein de Wilgenborgh. Dit houdt in dat het noordelijk deel van het bestaande recreatieterrein als nieuwe natuur (moeras) ingericht zal worden. Deze inrichting wordt gecompenseerd door percelen aan oost en westzijde van het recreatieterrein (nu landbouwpercelen) in te richten als nieuw recreatieterrein. Door BWZ Ingenieurs is een ontwerp gemaakt waarop het bestuur van de Wilgenborgh inmiddels positief heeft gereageerd. Deze rapportage is een detaillering van de groenstructuren binnen dit ontwerp. Het is een beplantingsplan waarbij de ontwikkelingen van de groenstructuren zijn vastgelegd in een aantal belangrijke fases. Het document is bedoeld om op te nemen als bijlage bij de overeenkomst tussen de provincie Utrecht en de Wilgenborgh. Hierdoor ontstaat meer duidelijkheid over de staat waarin de werkzaamheden worden opgeleverd.

De Wilgenborgh is een terrein waar naturalistisch recreëren centraal staat. Vandaar dat de afspraken over de beeldkwaliteit van de groenstructuren rond het terrein belangrijk zijn alvorens de officiële overdracht en oplevering plaatsvindt.

Ik wens u veel leesplezier,

Robin Buitendijk

Buitenwal van het huidige terrein.

1. PROJECT- EN ONDERZOEKSGBIED

De Wilgenborgh van de Haagse Lichtbond is een kleine naturistenvereniging met een ruim, eigen terrein van vijf hectare in de polder Groot-Mijdrecht Noord. In 1972 werd het huidige terrein aangekocht. Het terrein is een groene plek om tot rust te komen en te recreëren; gewoon voor een dagje of om te kamperen. Enige kwaliteiten die het terrein tot een bijzonder prettige plek maken, zijn de kleinschalige structuren, de rust, het overweldigende groen en de knusse 'groenkamers'. Dit zijn de landjes van de vaste staanplaatsen. Het terrein is opgebouwd in vaste ledenplekken en voor gasten is er ruimte voor vrij kamperen op een -in tegenstelling tot de knussere ledenplekken- groot en open veld. Binnen het open polderlandschap is het een opvallend terrein door het opgaande groen. De Wilgenborgh heeft -naast het hoofdgebouw- diverse faciliteiten die veelal in het zuidelijke deel zijn geconcentreerd. De faciliteiten bestaan uit; een zwembad, sauna, terras, jeugdhonk en de kinderspeeltuin.

Voorbeeld van een binnenwal met diverse soorten bomen en struiken.

2. UITGANGSPUNTEN

Voorafgaand aan het ontwerpproces (zie technisch ontwerp op pagina 8) zijn ontwerpbeelden opgesteld waaraan de groenstructuren moeten voldoen. Deze ontwerpuitgangspunten zijn inmiddels naar wens in het ontwerp verwerkt. Graag som ik de oorspronkelijk ontwerpbeelden (en visiewijzigingen tijdens het ontwerpproces) nogmaals op om de afspraken voor de beeldkwaliteitsvisie SMART te kunnen vastleggen. Zo zijn alle te maken afspraken navolgbaar.

Bij het analyseren van de nieuwe groeninrichting rond de Wilgenborgh zijn er drie terugkerende groenstructuren die voor deze visie van belang zijn:

- 8 meter brede buitenwal inclusief struinpad
- 4 à 5 meter brede buitenwal rond parkeerterrein en delen met beperkte ruimte
- 2 meter brede binnenwallen

Buitenwallen

De buitenwallen van de nieuwe (omklap) percelen worden 8 meter breed met in de kern een onverhard struinpad. Op plaatsen waar geen ruimte is voor een 8 meter brede buitenwal wordt deze minimaal 4 meter breed om zichtdichtheid te garanderen.

De beplanting moet bestaan uit inheemse soorten bomen en struiken. Om problemen met plantenziekten te minimaliseren is diversiteit geboden. Om zichtdichtheid te bevorderen is een gelaagde opbouw (3 lagen) belangrijk. Hiermee wordt tevens een effectief snoeiplan vergemakkelijkt.

Binnenwallen

De parallel aan de binnenste watergang grenzende groenstructuur valt onder de noemer binnenwal. Deze worden opgebouwd uit te struiken die verplant worden vanuit bestaande landjes. Aanvullend worden er extra struiken aangeplant. Hierbij zal de nadruk vooral liggen op inheemse soorten.

Overstaanders

Om de 50 meter wordt -binnen de buitenwal- een overstaander (hogere boom) aangeplant. Dit is een beeldbepalende toekomstboom die aansluit op het omliggende landschap.

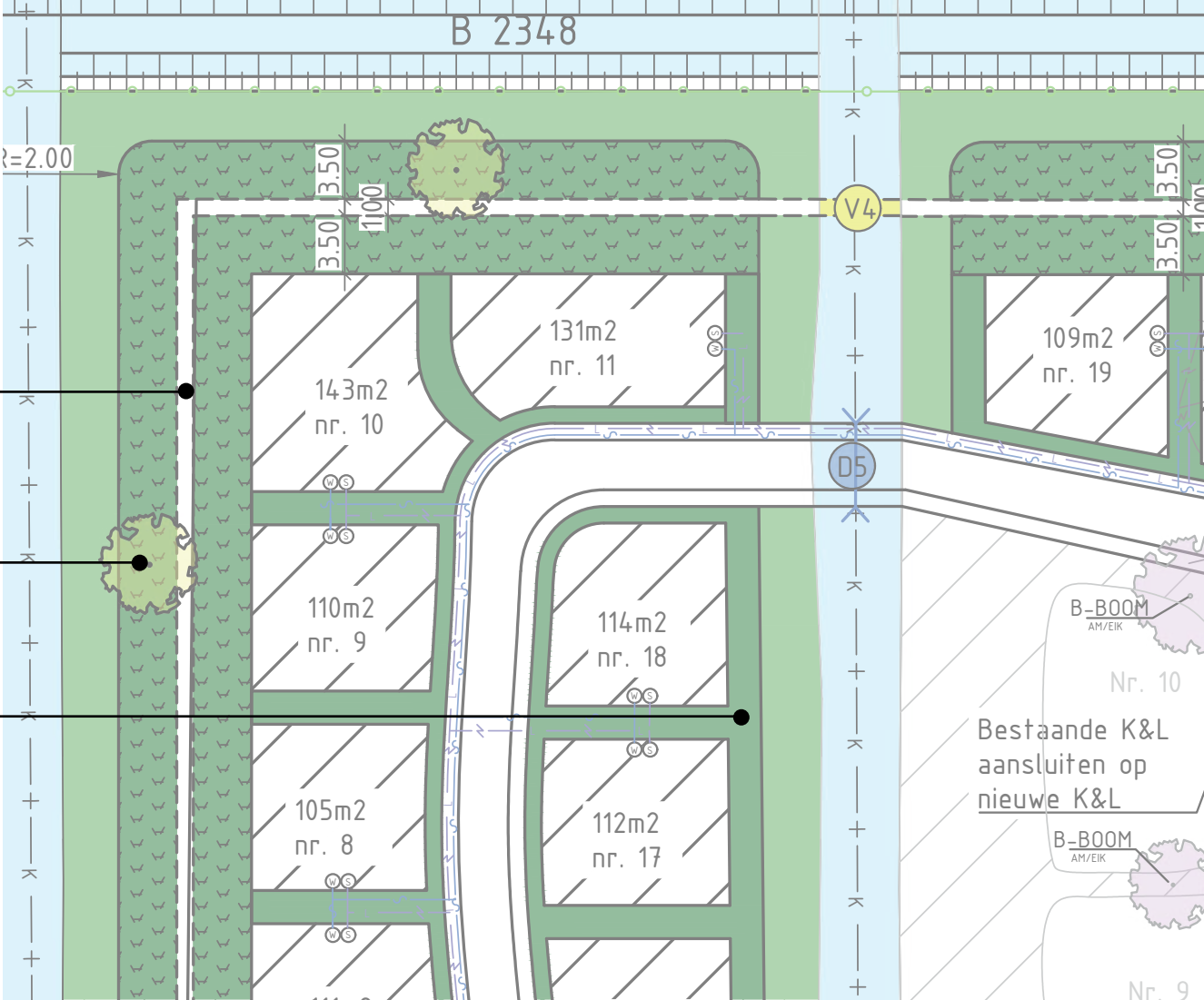
Eén van de landjes op de Wilgenborgh met op de achtergrond de bestaande buitenwal.

3. ONTWERPDETAILS GROENSTRUCTUREN

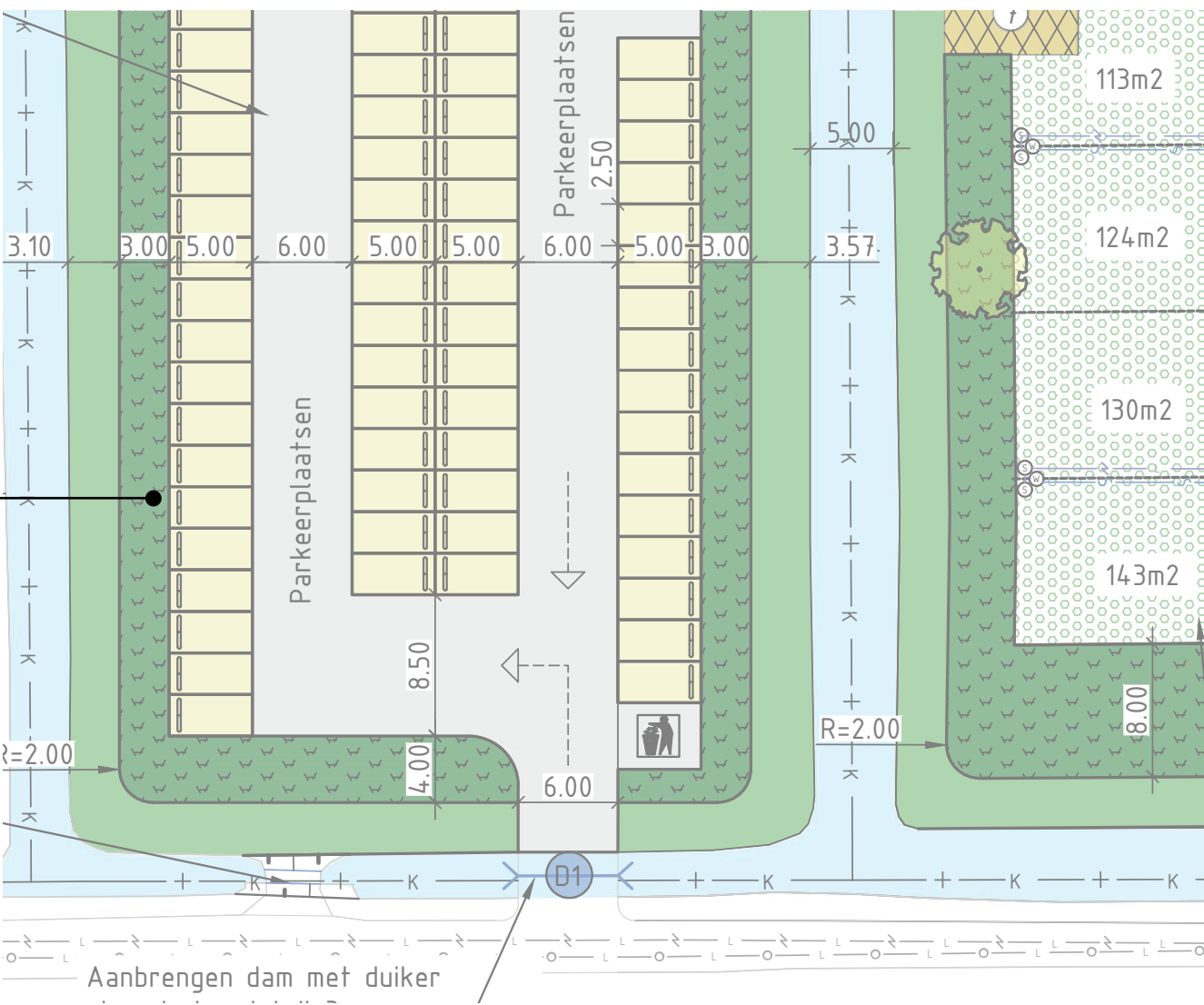
Buitenwal inclusief struinpad (8 meter breed)

Overstaander

Binnenwal

Buitenwal 4 à 5 meter breed

4. BEPLANTINGSPLAN

Buitenwal inclusief struinpad (8 meter breed)

Om de buitenwal een volle -zichtdichte- structuur te geven zijn er twee zones aangewezen die elk een eigen beplanting en beheer krijgen.

Zone 1: de buitenrand of zoom van de groenstructuur. Deze zone bestaat uit inheemse struiksoorten die tot enkele meters hoogte groeien. Hierbij is vanuit ecologisch oogpunt een (van laag naar hoog) oplopende structuur van kruidenrijk gras naar ruigte naar zoombeplanting belangrijk. Soorten struiken die vanuit landschapsecologisch oogpunt waardevol zijn:

- Eenstijlige meidoorn (*Crataegus monogyna*)
- Zwarte bes (*Ribes nigrum*)
- Grauwe wilg (*Salix caprea*)
- Gewone vlier (*Sambucus nigra*)
- Wilde lijsterbes (*Sorbus torminalis*)
- Hazelaar (*Corylus avellana*)

De struiken worden in wildverband aangeplant met een onderlinge afstand van 1 meter. De hoogte van de plantstekken is 0,80 / 1,00 meter hoog.

Deze zone zal qua groeisnelheid achterblijven op zone 2 en zal in de verdere toekomst (+ 5 jaar) een zichtdichte functie bieden. Uiteraard is dit ook per soort verschillend, omdat niet alle struiksoorten even snel groeien.

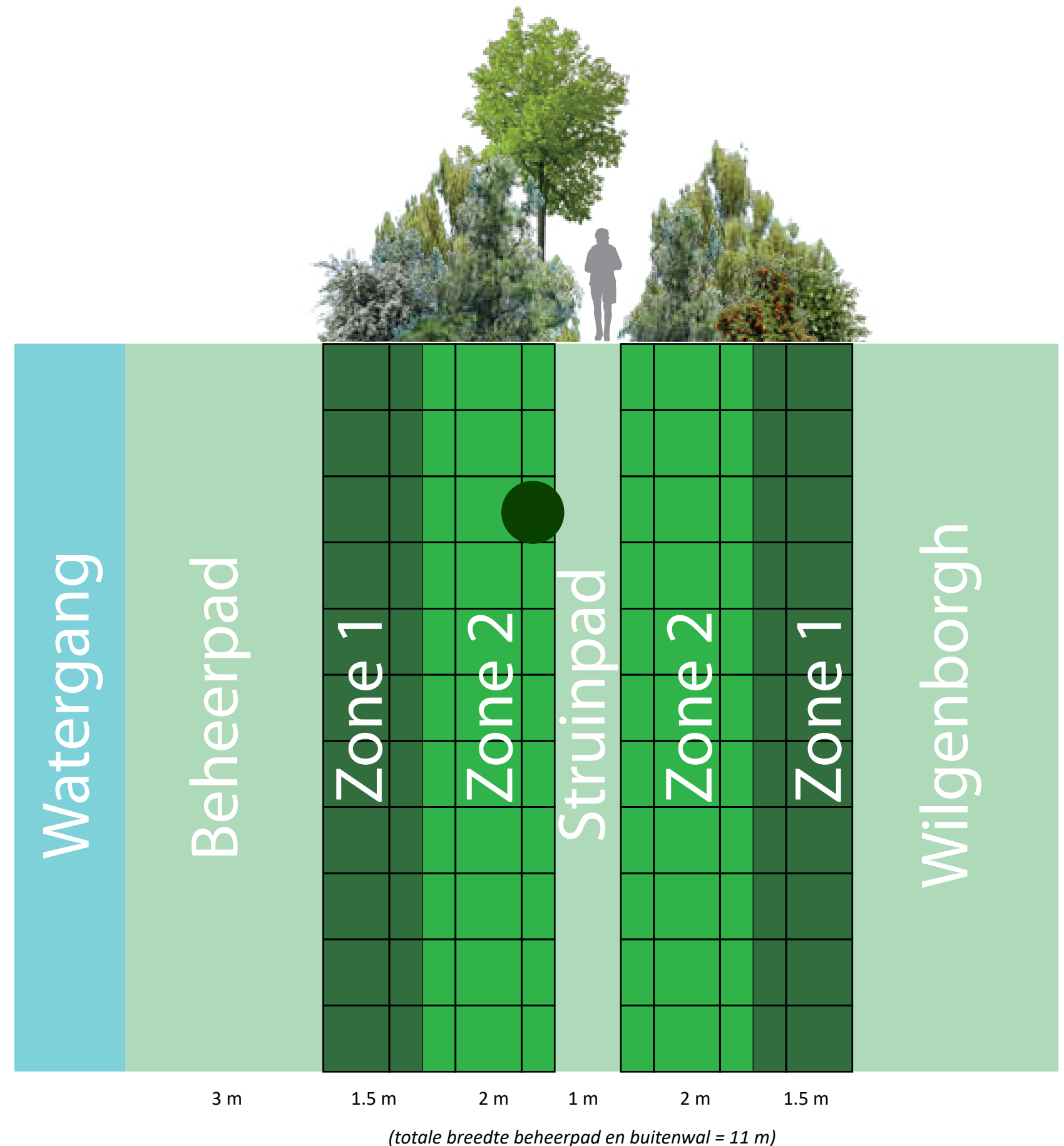
Struiken hebben tijdens de wintermaanden een hogere zichtdichtheid dan bomen door hun grotere hoeveelheid vertakkingen.

Door het toepassen van een diversiteit aan struiken krijgt het terrein ook een fraai beeld. De buitenwal wordt in het voorjaar gedomineerd door de bloeiende meidoorns en het najaar kleurt weer fraai door diverse soorten bessen.

Een ander aspect waar zone 1 mee te maken krijgt is spontane vestiging. Dit kan positief werken als het gewenste struiken zijn, maar de vestiging van bomen (met name berk) moet worden bestreden om de concurrentiepositie van de struiken voorop te stellen.

Zone 2: de kern of boomlaag van de groenstructuur. Deze zone bestaan uit inheemse hakhoutbomen (zwarte els) en overstaanders (es, schietwilg, kraakwilg, eik). De hoogte van de plantstekken is 0,80 / 1,00 meter hoog.

Hakhoutbomen hebben de functie om de kern van de groenstructuur snel groen en zichtdicht te maken (4 à 5 jaar). Deze zone mag ook niet te hoog worden om schaduwwerking -op de landjes- tegen te gaan. Vandaar dat deze eens in de circa 10 jaar worden teruggezet tot kniehoogte. De overstaanders hebben de functie om door te groeien tot toekomstbomen. Deze bomen geven het terrein karakter en structuur in hoogte. Om de overstaanders een groei voorsprong te geven zullen hiervan grotere exemplaren worden aangeplant (+ 10 cm diameterdikte). Deze buitenwal krijgt tevens een recreatieve functie. In de kern wordt een 1 meter breed struinpad open gelaten en niet aangeplant.

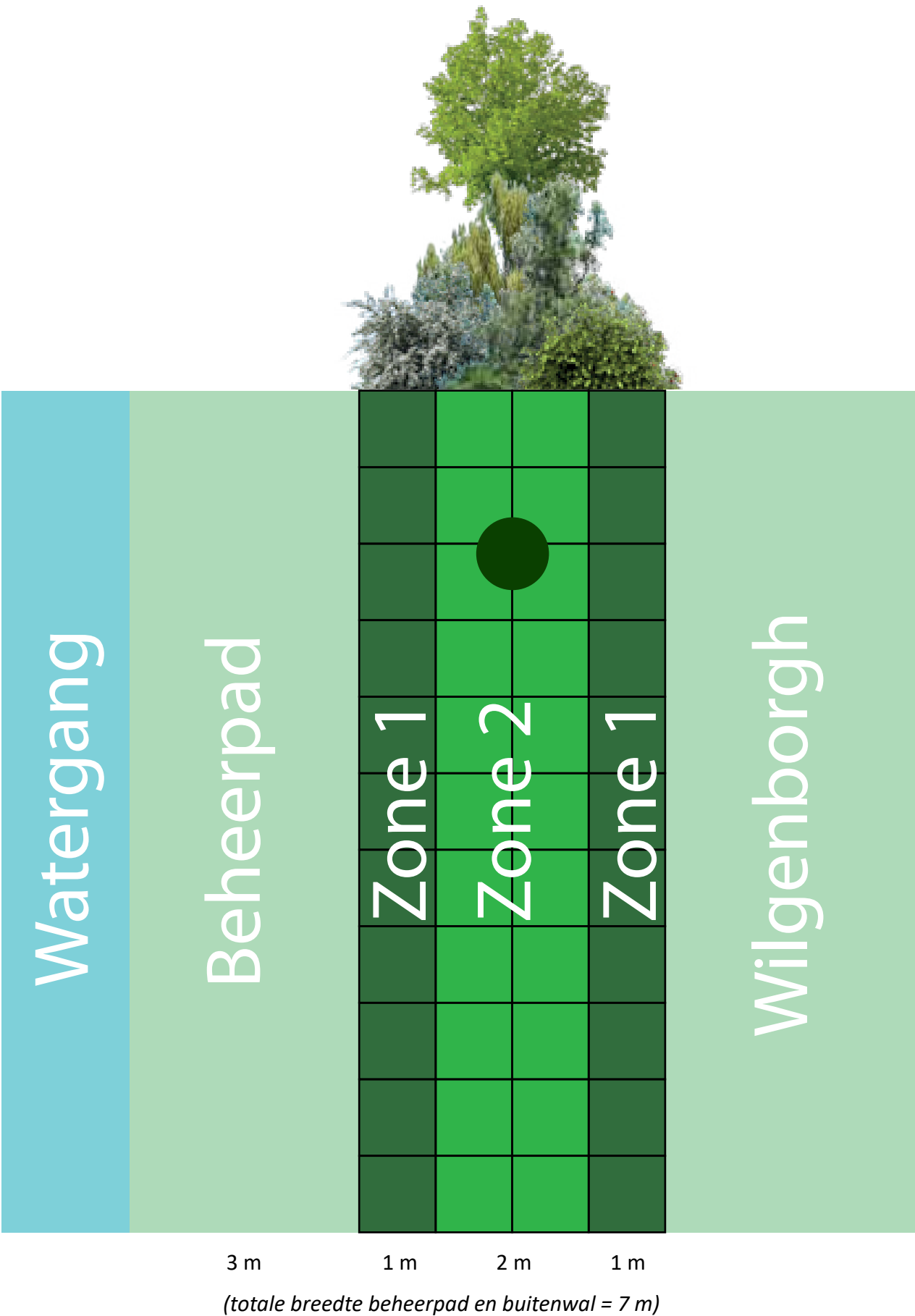
Grafische weergave van het beplantingsplan met raster blokjes van 1 m², positionering van de overstaander en de de twee beplantingszones.

Buitenwal 4 à 5 meter breed

Voor deze smallere variant van de buitenwal gelden dezelfde principes, alleen afmetingen zijn beduidend smaller (4 à 5 meter).
Om de buitenwal een volle -zichtdichte- structuur te geven gaan we ook hier weer uit van twee zones die elk een eigen beplanting en beheer krijgen.
De soortensamenstelling en landschapsecologische onderbouwing zijn hetzelfde als bij de 8 meter brede groenstructuur. De zones zijn echter smaller en het struinp pad in de kern ontbreekt. Om de zichtdichtheid te garanderen moet gericht beheer ervoor zorgen dat de struiklaag zich goed ontwikkeld. De struiklaag heeft minder ruimte om zich in de breedte te ontwikkelen om zal extra vertikaal onderhoud nodig hebben (scheren of snoeien), zoals dit nu ook wordt toegepast op meerdere plaatsen op de Wilgenborgh.
Door het beperkte ruimtebeslag zal de buitenwal hier iets meer de uitstraling krijgen van een elzenhaag met opgeschoren struiklaag. De -van laag naar hoog- oplopende structuur van kruidenrijk gras naar ruigte naar zoombeplanting naar boomlaag gaat hier vrijwel recht omhoog.

Keuze voor formaat struik- en boomstekken

De hoogte van de plantstekken is 0,80 / 1,00 meter hoog. Deze keuze hangt samen met de grotere overlevingskans van kleine stekken. Kleine stekken bewegen minder in de wind, waardoor de wortelkruit zich minder beweegt en zich gemakkelijk vastzet. Vooral voor die eerste zichtdichte fase is het belangrijk dat zoveel mogelijk bomen en struiken aanslaan en overleven.

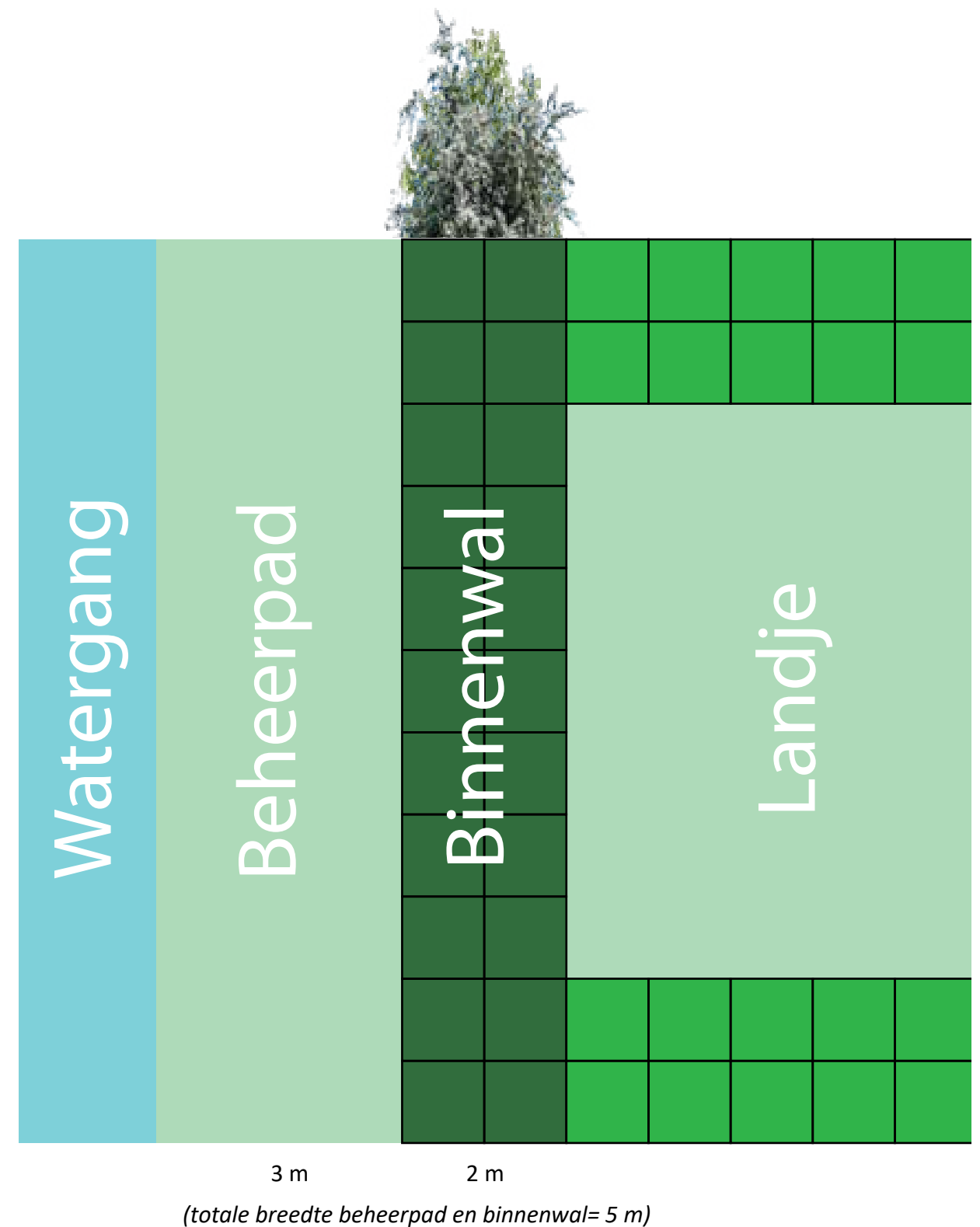
Grafische weergave van het beplantingsplan met raster blokjes van 1 m2, positionering van de overstaander en de de twee beplantingszones.

Binnenwal

Binnen de contouren van de binnenwal worden enkel struiken aangeplant. Dit zal een combinatie worden van -nieuwe- inheemse struiken en bestaande struiken die de leden van hun landjes meenemen.

Omdat de binnenwal geen landschappelijk functie heeft mag hier vrijer worden omgegaan met de aanplant/verplanten van niet inheemse soorten. De landgebruikers zullen hier een eigen verantwoordelijkheid in krijgen. Het is in deze fase nog lastig om een gedetailleerd beplantingsplan te maken voor de binnenwallen, omdat deze reactief zal zijn op wat er verplant gaat worden vanaf de bestaande landjes. Wel is zeker dat er ruimte over zal blijven waarbinnen aangeplant moet worden. Om de ecologische waarde van het terrein te optimaliseren en een zekere uniformiteit van de beplanting te krijgen wordt gebruik gemaakt van de volgende inheemse soorten:

- Eenstijlige meidoorn (*Crataegus monogyna*)
- Zwarte bes (*Ribes nigrum*)
- Grauwe wilg (*Salix caprea*)
- Gewone vlier (*Sambucus nigra*)
- Wilde lijsterbes (*Sorbus torminalis*)
- Hazelaar (*Corylus avellana*)

Grafische weergave van het beplantingsplan met raster blokjes van 1 m².

5. BEELDKWALITEIT

Buitenwal 8 meter breed (na 4 à 5 jaar)

De eerste belangrijke stap is het zichtdicht krijgen van de buitenwal. Het bestuur van de Wilgenborgh heeft aangegeven dat een 3 meter hoge structuur met voldoende zichtdichtheid het minimale vereiste is om de nieuwe percelen in gebruik te nemen.

De bedoeling is dat deze stap na 4 à 5 jaar gezet kan worden, maar omdat we hier met natuurlijke materialen werken kan de planning ook anders lopen. Natte of droge zomers hebben verschillende invloeden op het overleven en groeien van het plantmateriaal. Een 'vinger aan de pols' beleid en duidelijke afspraken met een onderhoudsteam zijn dan ook cruciaal om zo snel mogelijk tot de eerste stap te komen. Bij droogte moet er aanvullend water gegeven worden en afgestorven planten en bomen moeten worden vervangen.

Een realistisch beeld is dat wanneer de zwarte elzen tot 3 meter hoogte gegroeid zijn de struiken tot ongeveer 1,5 meter hoogte zijn gegroeid. Dit is nog niet de gewenste hoogte, maar het helpt wel bij het zichtdicht maken van vrijwel de gehele lengte van een menselijk lichaam.

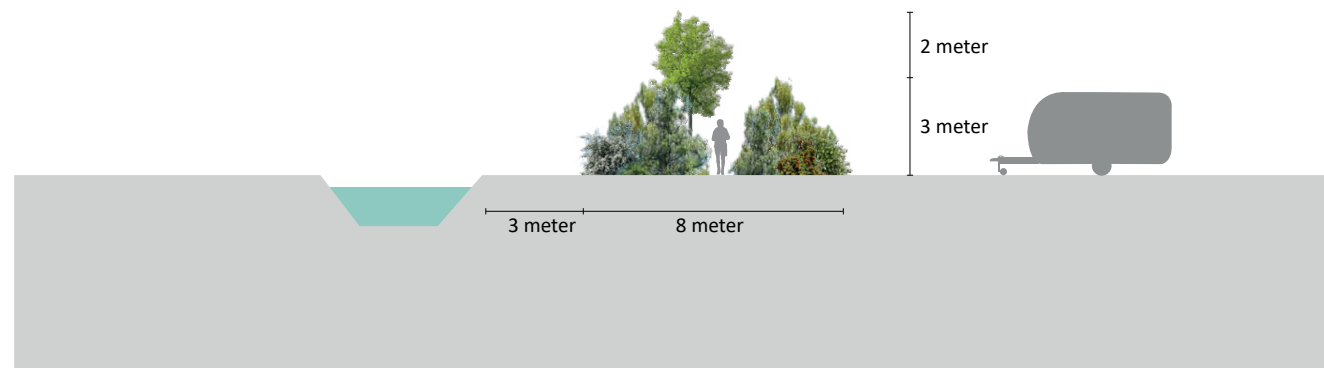
Buitenwal 8 meter breed (na 10 à 15 jaar)

De tweede stap voltrekt zich zodra de zwarte elzen een hoogte van ongeveer 10 meter hebben gehaald. Dit zal 10 à 15 jaar duren. De struiklaag heeft zich dan een mooie zichtdichte structuur ontwikkeld die de functie van de bomen deels wegneemt. Dit is het moment om gefaseerd hakhoutbeheer toe te passen en de binnenste rand zwarte elzen terug te zetten tot kniehoopte. Door hakhoutbeheer toe te passen blijft de buitenwal beheerbaar en toegankelijk. Bij het terugzetten van zwarte elzen is het belangrijk om voldoende lichtinval te hebben om de 'stoven' opnieuw uit te laten lopen. Aanvullend snoeibeheer in de struiklaag is waarschijnlijk nodig om dit te realiseren.

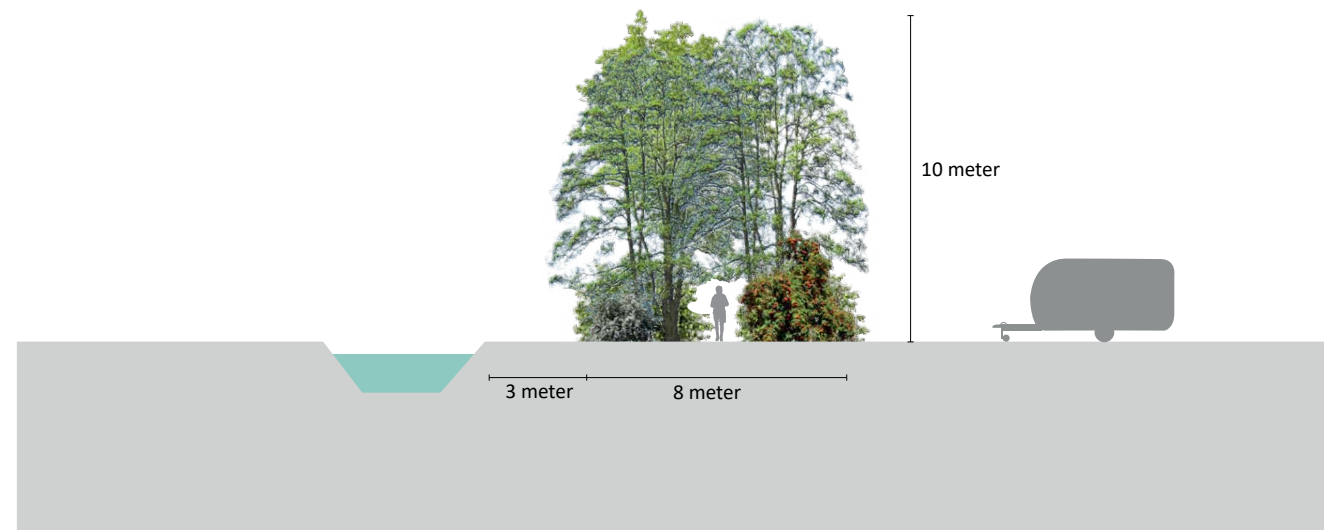
Het is belangrijk om de concurrentiepositie van de overstaanders t.o.v. de sneller groeiende zwarte elzen in de gaten te houden en indien nodig aanvullend snoeibeheer toe te passen. De ontwikkeling van een mooie volle kroon staat hierbij centraal.

Buitenwal 8 meter breed (na 20 à 25 jaar)

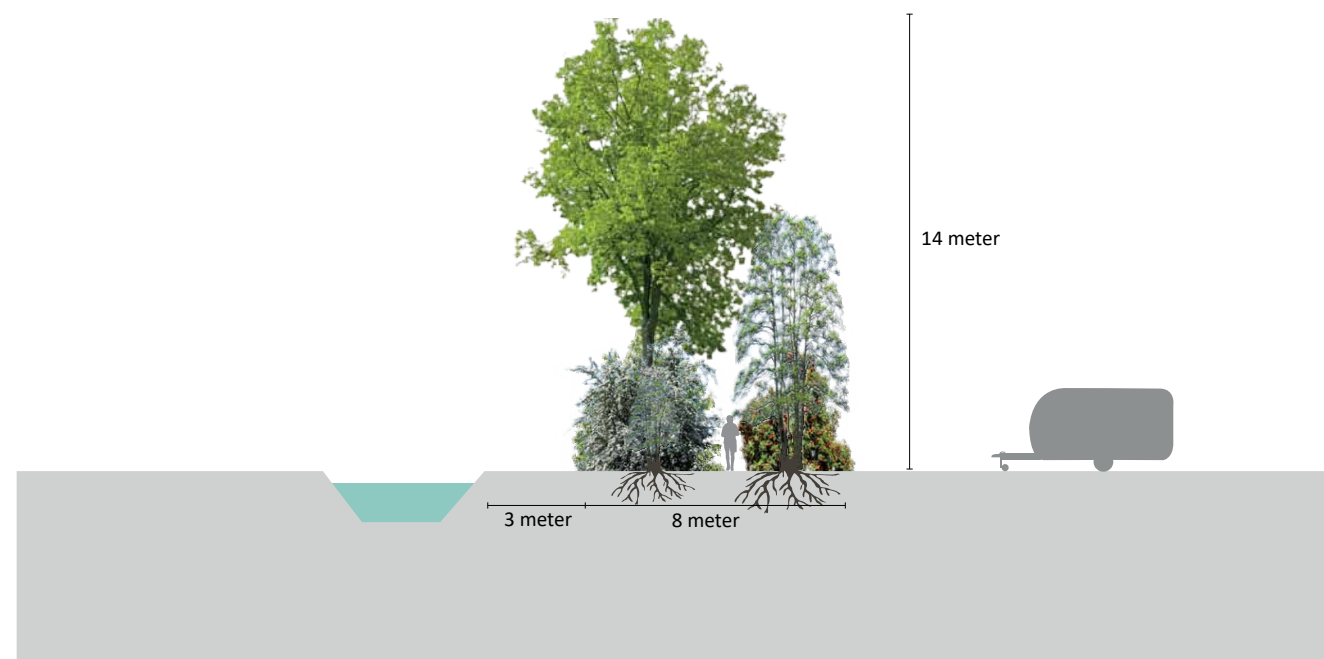
De derde stap is het voortzetten van gefaseerd hakhoutbeheer. De zwarte elzen aan de binnenrand zijn inmiddels weer uitgelopen en nu wordt de buitenste rand teruggezet tot kniehoopte. Dit is het moment dat de overstaanders voor het eerst beeldbepalen zijn.

Beoogde situatie na 4 à 5 jaar

Beoogde situatie na 10 à 15 jaar

Beoogde situatie na 20 à 25 jaar

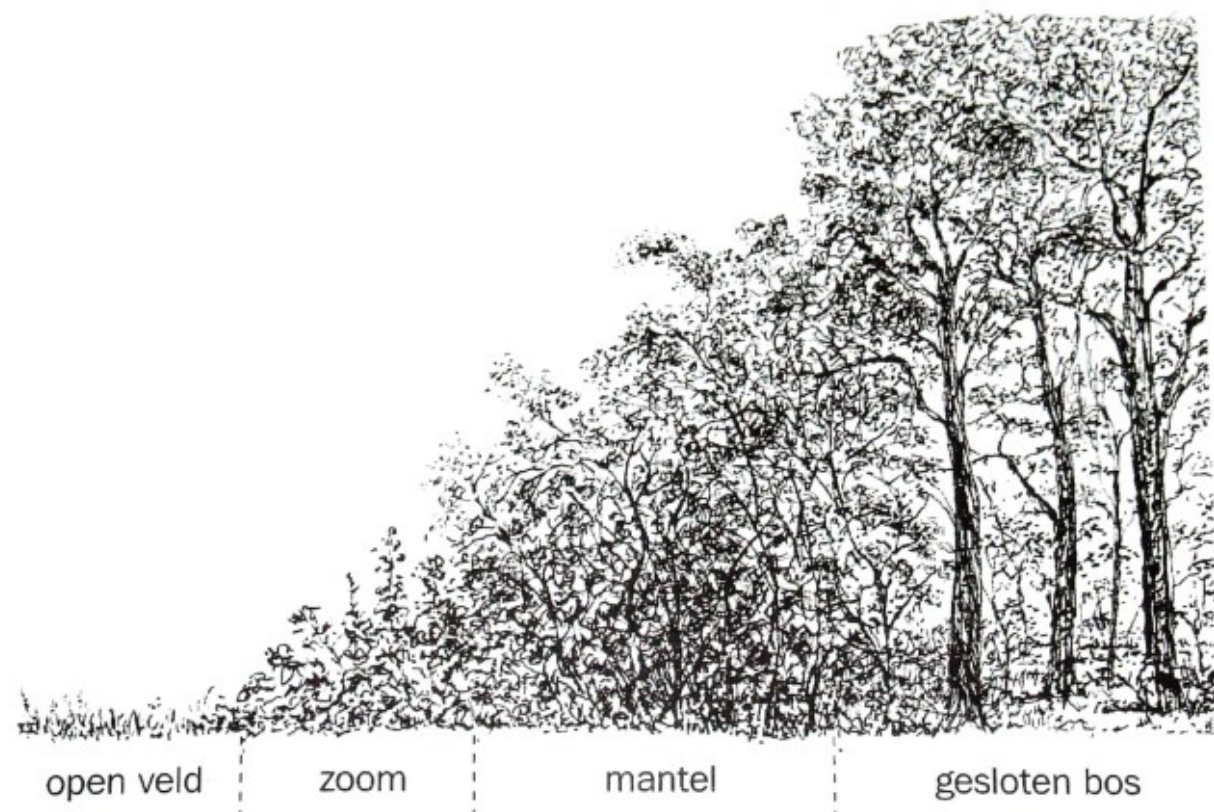

Eerste groeispuurt van zwarte els met blad van de grond tot de kroon (www.ecopedia.be).

Wilde haag met meidoorn (www.natuurlijkpaarden.nl).

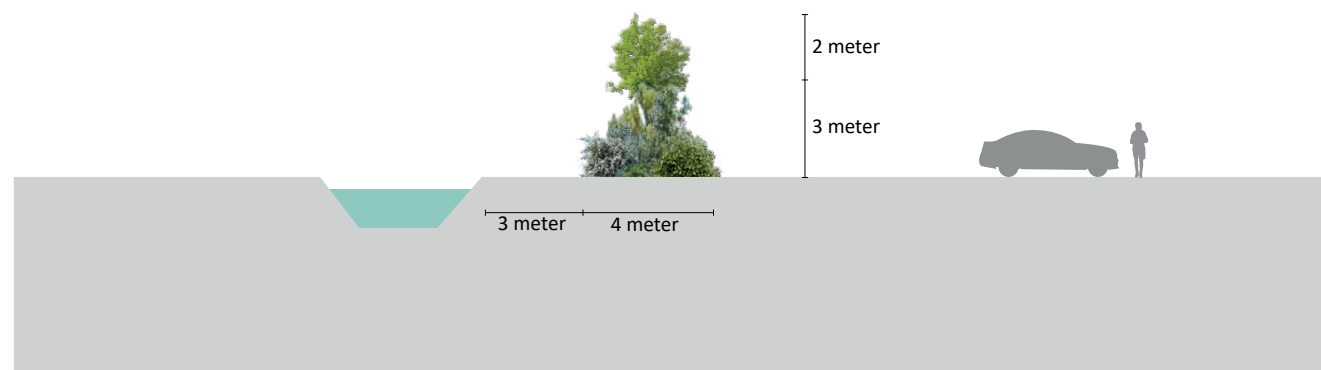
14

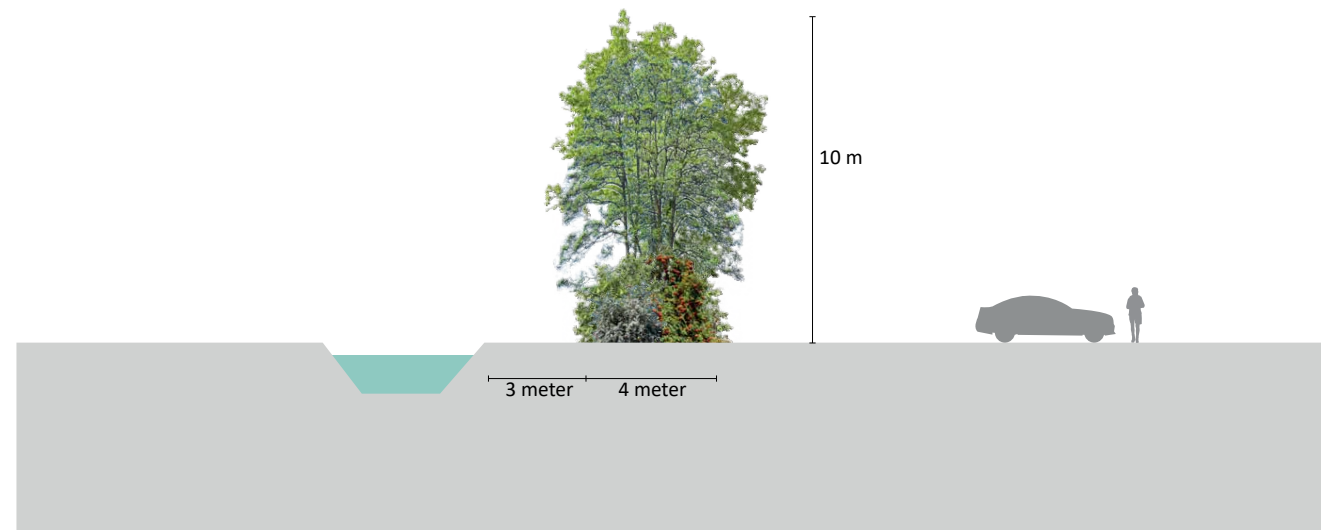
Opbouw van een zoom en mantel (www.creativenature.nl).

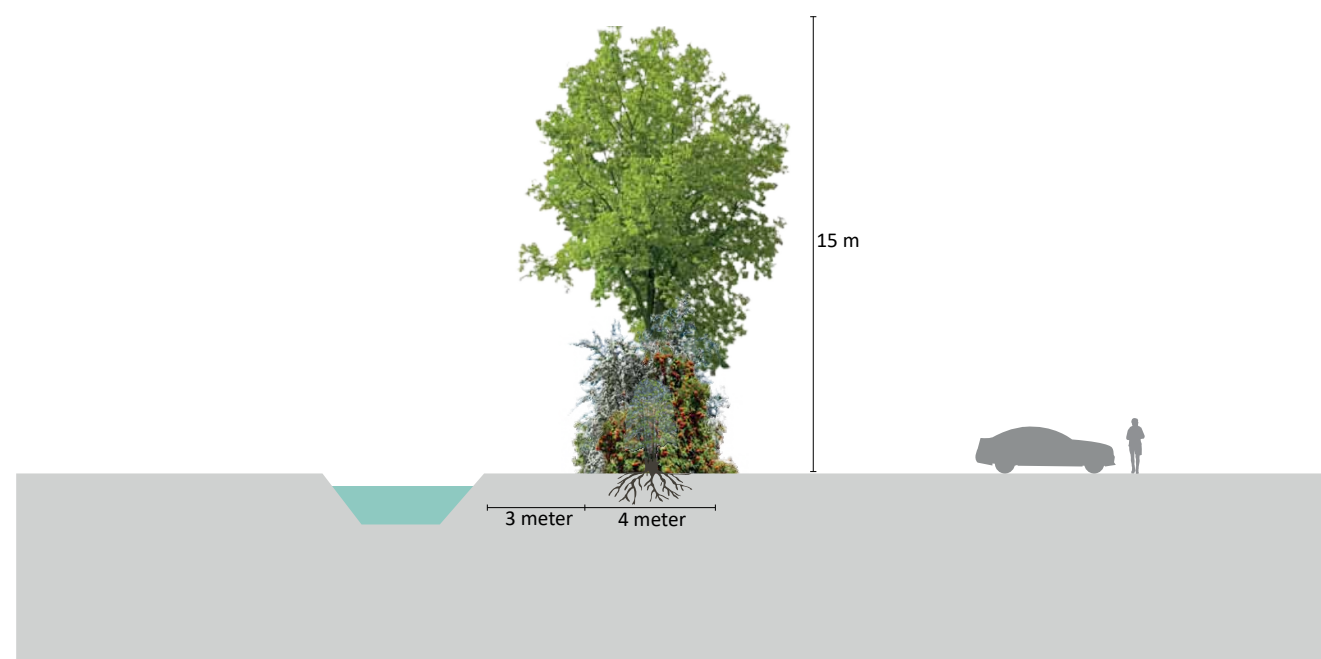
Elzenhakhout (www.ecopedia.be).

Beoogde situatie na 4 à 5 jaar

Beoogde situatie na 10 à 15 jaar

Beoogde situatie na 20 à 25 jaar

Buitenwal 4 à 5 meter breed (na 4 à 5 jaar)

Voor de smallere buitenwallen gelden dezelfde principes voor de beeldkwaliteit en het toekomstige beheer. Er zijn enkele details anders en deze worden hieronder belicht. Zoals eerder beschreven is de eerste belangrijke stap het zichtdicht krijgen van de buitenwal. Dit geldt ook voor de smallere buitenwallen. Het bestuur van de Wilgenborgh heeft aangegeven dat een 3 meter hoge structuur met voldoende zichtdichtheid het minimale vereiste is om de nieuwe percelen in gebruik te nemen. Dit gaat voor de buitenwallen met een smalle opzet een uitdaging worden. Door de smallere opzet is de kans groter dat gaten nog niet helemaal dichtgegroeid zijn. Omdat deze structuren direct langs de weg liggen is de kans op inkijk extra groot. Bij deze buitenwallen is het extra belangrijk om te toetsen hoe de struiken en bomen zich ontwikkelen. Tijdig constateren van gebreken en hier adequaat naar handelen is belangrijk om de beoogde tijdsplanning te realiseren.

Buitenwal 4 à 5 meter breed (na 10 à 15 jaar)

De tweede stap voltrekt zich zodra de zwarte elzen een hoogte van ongeveer 10 meter hebben gehaald. Dit zal 10 à 15 jaar duren. De struiklaag heeft zich dan een mooie zichtdichte structuur ontwikkeld die de functie van de bomen deels wegneemt. Dit is het moment om gefaseerd hakhoutbeheer toe te passen en de zwarte elzen (ruwweg) om en om terug te zetten tot kniehoogte. Door hakhoutbeheer toe te passen blijft de buitenwal beheerbaar en toegankelijk. Bij het terugzetten van zwarte elzen is het belangrijk om voldoende lichtinval te hebben om de 'stoven' opnieuw uit te laten lopen. Aanvullend snoeibeheer in de struiklaag is waarschijnlijk nodig om dit te realiseren. Het is belangrijk om de concurrentiepositie van de overstaanders t.o.v. de sneller groeiende zwarte elzen in de gaten te houden en indien nodig aanvullend snoeibeheer toe te passen. De ontwikkeling van een mooie volle kroon staat hierbij centraal.

Buitenwal 4 à 5 meter breed (na 15 à 20 jaar)

De derde stap is het voortzetten van gefaseerd hakhoutbeheer. De zwarte elzen die eerder zijn teruggezet zijn inmiddels weer uitgelopen en nu wordt de overgebleven zwarte elzen teruggezet tot kniehoogte. Dit is het moment dat de overstaanders voor het eerst beeldbepalen zijn.

6. CONCLUSIE EN AANBEVELINGEN

De eerste stap naar het zichtdicht maken gaat een uitdaging worden. Hoe gaan bomen en struiken zich de eerste jaren ontwikkelen? Hoe verhouden de bomen en struiken zich tot het bodemtype en de zoute kwel? Aanvullen advies van de kweker is hier wellicht op zijn plaats. Vanuit leden van de Wilgenborgh is eerder twijfel uitgesproken dat de bodem ongeschikt is voor veel bomen en struiken. Daarom zijn in het beplantingsplan streekeigen soorten opgenomen die zich in de directe omgeving (en op het terrein) hebben bewezen.

De spontane vestiging van berk kan wellicht in de eerste fase aantrekkelijk zijn, maar ik adviseer deze soort zoveel mogelijk te verwijderen. De soort voegt op de lange termijn niets toe aan de zichtdichtheid van de buitenwal en verslechtert de concurrentiepositie van de struiken.

In de aanloop naar fase 1 is het belangrijk om duidelijke afspraken te maken wie er verantwoordelijk is voor de het beheer en onderhoud van de bomen en struiken. Ook de leden van de Wilgenborgh kunnen hierbij een belangrijke rol spelen. Ook al ligt de verantwoordelijkheid niet bij hen. Het tijdig detecteren van ongewenste ontwikkelingen en het communiceren naar de beheerder is belangrijk om de benodigde vervolgstappen snel te bewerkstelligen.

Bij de aanplant van de overstaanders moeten boompalen en boomsteunen worden toegepast.

Bomen en struiken hebben een drooglegging nodig van minimaal 0,50 cm ten opzichte van het vastgesteld waterpeil (-6,70 m NAP). Dit betekent dat het maaiveld waarop de bomen en struiken worden aangeplant plaatselijk minimaal tot -6,20 m moet worden opgehoogd. Dit moet op basis van gisanalyse worden vastgesteld. In de praktijk komt het erop neer dat het noordelijke deel van het terrein plaatselijk 10 à 15 cm moet worden opgehoogd. Dit kan doormiddel van richels waarin de planten en bomen worden aangeplant.

BRONNEN

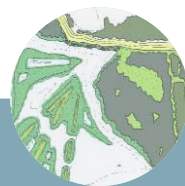
www.ahn.nl
www.topotijdreis.nl
www.wur.nl
www.pdok.nl
www.vijfheerenlanden.nl
www.googlemaps.nl

Henk Schmitz (1993) Houtwallen, heggen en singels

Handboek Agrarisch Natuurbeheer (2000)

Huizenga (2015) Oogst van de landschappen van rivier en kust

Boer, K. en Schils, C.M.G.J) (2011) Ecologisch groenbeheer in de praktijk

Gebiedsinrichting

het uitwerken van o.a.
inrichtingsvisies in
ontwerpen, bestekken of
andere contractvormen en
uitvoeringsbegeleiding

Water & veiligheid

onderzoek, advies en
beleidsondersteuning
waarna ontwerp, bestek (of
andere contractvorm) en
uitvoeringsbegeleiding van
maatregelen kunnen volgen

Infrastructuur

het uitwerken van technische
ontwerpen, bestekken en
uitvoeringsbegeleiding voor civiele
constructies zoals wegen, bruggen